МЕШОВИТА ГРАЂА, књ. XLVI (2025) 259–271
MISCELLANEA, vol. XLVI (2025) 259–271
УДК: 94(56):327(497.1:560)](047)“192“
DOI: 10.34298/MG2546259S

Јована ШАЉИЋ РАТКОВИЋ
Историјски институт
Београд, Србија
https://orcid.org/0000-0001-9495-3993

ИЗВЕШТАЈИ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ДЕЛЕГАТА У ЦАРИГРАДУ О АБОЛИЦИЈИ ШЕРИЈАТА У ТУРСКОЈ 1924. ГОДИНЕ С ОСВРТОМ НА СИТУАЦИЈУ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Апстракт: До 1926. године и поновног успостављања дипломатских односа с Турском, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца је у Цариграду имала делегата краљевске владе у својству отправника послова од 1919, као и конзуларног представника од 1923. године. Од 1922. до 1926. године посао делегата, тј. отправника послова, обављао је Трајан Живковић, српски и југословенски дипломата родом из околине Тетова. Његови готово свакодневни извештаји о ситуацији у Турској послератних година и о реформама које су у земљи спровођене представљају немерљив допринос у сагледавању догађаја који су се одвијали током формативног периода Републике Турске која је, под вођством Мустафе Кемал-паше Ататурка, настојала на све начине да раскрсти с османском прошлошћу. У раду су приложена три таква документа која се односе на питање исламског верског права, шеријата, и најаве његовог укидања у Републици Турској, са заједничком карактеристиком истицања односа југословенских муслимана према традиционалним османским и исламским обичајима, пре свега у шеријату, који је постао саставни део правног система Краљевине СХС, у тренутку када је у Турској био пред укидањем.

Кључне речи: Турска, посланство у Цариграду, делегат Трајан Живковић, Краљевина Југославија, шеријат.

Abstract: Until 1926 and the re-establishment of diplomatic relations with Turkey, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes had a delegate of the royal government in Constantinople in the capacity of a chargé d’affaires from 1919, as well as a consular

* jovana.saljic@iib.ac.rs

representative from 1923. From 1922 to 1926, the role of a delegate, i.e. chargé d'affaires, was performed by Trajan Živković, a Serbian and Yugoslav diplomat born in the vicinity of Tetovo. His almost daily reports on the situation in Turkey during the post-war years and the reforms being implemented in the country represent an immeasurable contribution to understanding the events of Republic of Turkey's formative period. Under the leadership of Mustafa Kemal Pasha Atatürk, the Republic sought in every way to break with its Ottoman past. This paper contains three such documents concerning the issue of Islamic religious law – the sharia, and the announcement of its abolition in the Republic of Turkey. Their common characteristic is an emphasis on the attitude of Yugoslav Muslims towards traditional Ottoman and Islamic customs, primarily the sharia, which became an integral part of the legal system of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes at the very moment it was about to be abolished in Turkey.

Keywords: Turkey, legation in Constantinople, delegate Trajan Živković, Kingdom of Yugoslavia, sharia.

Проглашење Републике Турске 29. октобра 1923. године представљало је не само прекретницу у историји земље, већ и радикални раскид са свим политичким, духовним, друштвеним и културним институцијама Османског царства – раскид који је, готово преко ноћи, спроведен под вођством Мустафе Кемал-паше, неумољивог стратега у рату за независност који су Турци водили против савезничких снага по окончању Првог светског рата. Оспоривши легитимитет цариградске владе, будући отац нације[1] пребацио је престоницу у Анкару и отпочео модернизацију земље. Укидање султаната 1922. године у стопу је пратила аболиција халифата, шеријата, вакуфа, верских школа, текија. Реформа војске, судства, школства, забрана ношења традиционалних одевних предмета, замена арапског писма латиничним, замена исламског календара грегоријанским, увођење метричког система, давање права гласа женама и друге реформе Турску су учинили једном од првих секуларних и истински модерних исламских земаља у свету. Овакав нагли преображај оронуле Османске империје пратио је читав свет, док је његов муслимански део то чинио с нарочитим запрепашћењем. Изузетак нису били ни муслимани јужнословенског простора, који су од почетка били подељени на малобројне поборнике Ататуркових реформи, пре свега међу муслиманском интелигенцијом, и већински конзервативне

[1] У Турској је 1934. године усвојен Закон о презименима, по коме су сви становници земље морали да добију презимена. Исте године турски парламент је доделио Мустафи Кемал-паши презиме Ататурк, отац Турака, као јединствено презиме намењено само њему.

муслимане, с улемом на челу, који су овакве догађаје у Турској окарактерисали као опасност за читав исламски свет.[2]

Током послератних година Краљевина СХС имала је свог представника у Цариграду. Од 1919. па све до поновног успостављања дипломатских односа 1926. године, послове посланства у Цариграду обављао је делегат краљевске владе у својству отправника послова.[3] Од 1922. па све до 1926. године функцију делегата, односно отправника послова, обављао је Трајан Живковић, српски и југословенски дипломата пореклом из околине Тетова, који је одлично владао турским језиком.[4] Бројни извештаји које је Живковић послао током дипломатске службе у Цариграду представљају изузетно сведочанство о догађајима који су пратили формативни период Републике Турске. Три таква документа која се односе на реформу судства, тј. на укидање исламског верског права, шеријата, на коме је вековима почивао османски правни систем, приложена су у раду. Први документ је писан у виду извештаја и односи се на најаву Ататуркове објаве о укидању халифата, протеривању османске царске породице, као и о укидању министарства вакуфа и шеријата, што се све обистинило само неколико дана касније. Други документ је кратка допуна првом, док трећи представља превод текста објављеног у турском листу „Ватан" у коме је на сатиричан начин представљено традиционално исламско право које је, према мишљењу аутора текста, потпуно извитоперено и неупотребљиво у савременом друштву. Текст је писан у изразито пропагандном тону, као припрема за оно што ће уследити већ 3. марта 1924. – укидање министарства вакуфа и шеријата и потпуно укидање шеријатских судова 8. априла исте године.[5]

---

[2] Више о друштвено-политичком контексту реформи спровођених у Турској током двадесетих година 20. века, као и о реакцијама југословенског муслиманског становништва и југословенских власти погледати у: Јована Шаљић Ратковић, „Између феса и шешира: југословенски муслимани и Ататуркове реформе", *Историјски часопис* 73 (2024) 317–340.

[3] Од јануара 1923. године постојао је и конзул у Цариграду, а послови делегације и конзулата су од тада били раздвојени (Тонка Жупанчић, „Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара 1919–1945 (1890–1945) : историјат стваралаца и значај архивске грађе фонда", *Архив* : *часопис Архива Југославије* 2 (2004) 16).

[4] Као стипендиста Министарства иностраних дела, Живковић је био један од седам питомаца у Лицеју Галатасарај у Цариграду које је у потпуности издржавала српска држава. Пре рата био је вицеконзул у Цариграду (Биљана Вучетић, *Богдан Раденковић (1874–1917)*, Београд 2018, 32–33).

[5] „Декретом о укидању шеријатских судова" обустављен је њихов рад у потпуности а усвојен је „Измењени закон о судској организацији и правном систему", који и данас представља основу за правни систем земље (Macit Akman, *The Closure of the Sharia Courts, Social, Educational, Political, Economic and Other Developments Occurred in Turkey Between the Years of 1923–1938*, ed. Özkan Akman, Fatih Bozbayındır, Mustafa Murat Çay, ISRES 2018, 53).

Оно што је, међутим, осим извештаја о политичким приликама, заједничко за сва три документа која је делегат Живковић написао 28. и 29. фебруара 1924. године, и што на неки начин искаче из уобичајених оквира дипломатске преписке, јесте његов директан, лични позив југословенским властима у домовини да се реформе у Турској, приказане кроз његове извештаје, представе југословенским муслиманима који су Турску традиционално сматрали за политичку и духовну матицу, а који су, како он сматра, у новој југословенској држави инсистирали на застарелим османским и исламским традиционалним вредностима.

Ипак, како не би долазила у сукоб с великим делом сопственог становништва, који су од 1918. године чинили и припадници муслиманске вероисповести,[6] млада југословенска држава, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, кренула је обрнутим смером у односу на Турску. У устав секуларне краљевине уведене су институције шеријатских судова као надлежних за решавање породичних и наследних послова муслимана према шеријатском праву, мада је у Босни и Херцеговини ова пракса настављена из аустроугарског периода по основу Аутономног статута.[7] На основу уставног начела Видовданског устава по коме „у породичним и наследним пословима Муслимана суде државне шеријатске судије",[8] унесене су у Закон о изменама и допунама Закона о устројству судова од 30. јануара 1922. године одредбе према којима су муфтије надлежне да суде породичне, а изузетно и наследне послове муслимана у Србији.[9] Врховно муфтијство је, дакле, нешто попут Улема-и-меџлиса у Босни и Херцеговини, било врховна инстанца у бракоразводним парницама и наследним пословима муслимана у Србији и Црној Гори, и врховно надлештво у свим муслиманским верским и верско-имовинским питањима која се решавају по шеријату.[10] Ситуација у пракси била је

[6] Према првом попису становништва спроведеном у новој краљевини, број муслимана био је 1.345.271, што је било 11,22% од укупног становништва земље. (*Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921. године*, Београд 1932, 2)

[7] Мехмед Беговић, „Организација исламске верске заједнице у Краљевини Југославији", *Архив за правне и друштвене науке* 44 (1933) 380.

[8] *Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Одељак IX, Судска власт, члан 109, 28. јуна 1921. у Београду, 18.

[9] Архив Југославије [=АЈ], Министарство вера – Муслиманско одељење [=МВ-МО], фонд 69, фасцикла 53, бр. 2297, Министарство унутрашњих дела – начелству округа, 18. фебруара / 3.марта 1920, у Београду; М. Беговић, „Организација исламске верске заједнице", 380.

[10] Хасан Ребац, „Ислам у Краљевини С.Х.С", у: *Матица живих и мртвих Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1929, 658; Јована Шаљић Ратковић, „Исламска заједница и стварање југословенске државе", у: *Крај рата, Срби и стварање Југославије*, ур. Михаило Војводић, Београд 2021, 353–354.

далеко од идеалне, с обзиром на то да су све ове дужности биле набацане и нису биле детаљно разрађене, што је у пракси стварало нејасноће због којих су представници муслимана често протестовали код надлежних државних власти. У министарство вера су стизале жалбе да су полицијске власти често одбијале да спроводе пресуде које су им на извршење подносиле муфтије, иако им је законом била призната судска власт.[11] Осим тога, велики проблем је представљала и чињеница да су муфтије у јужној Србији и Црној Гори имале ограничено школско образовање према савременим стандардима, и били неписмени на српском језику, што је стварало велике потешкоће у читању и тумачењу закона. То су махом биле муфтије које су затечене на својим положајима и задржане у систему нове државе из државних и политичких обзира.[12] Држава је покушала да реши проблем довођењем школованих шеријатских судија из Босне и Херцеговине на упражњена места, међутим, ови су с једне стране то сматрали за деградацију сопственог положаја, а с друге стране, осећајући опасност по сопствени положај и утицај, локалне муфтије их нису прихватале, већ су их неретко и компромитовали код локалног муслиманског становништва.[13] Убрзо након увођења Шестојануарске диктатуре, године 1930, исте године када су у Турској постављене прве жене судије, у Југославији је донет *Закон о уређењу шеријатских судова и о шеријатским судијама*, који је, уз детаљнију разраду улоге шеријатских судова и судија, различиту од дотадашње, у општем начелу предвиђао да у породичним и наследним предметима муслимана, као и у предметима исламских вакуфа, судску власт у првом степену врше посебна одељења среских шеријатских судова, док у другом и последњем степену то чине посебна одељења апелационих судова званичног назива „врховни шеријатски суд".[14] Шеријатски судија је могао бити сваки мушки држављанин Краљевине Југославије исламске вере који је навршио двадесет шест година, редовно завршио Правни факултет са

[11] Најпознатији је био случај муслиманске удовице којој је шеријатски суд, након што је прешла у православље, хтео да одузме троје малолетне деце, што се косило с грађанским законима. Више о овоме погледати у: Јована Шаљић Ратковић, „Ислам и прозелитизам у Краљевини СХС", *Историјски часопис* 71 (2022) 557–560.

[12] АЈ, МВ-МО, фн. 69, ф. 297, бр. 990, Хасан М. Ребац, начелник Муслиманског одељења министарства вера Краљевине СХС – министру вера, *Извештај о установама Муслиманског одељења и о њиховом раду и текућим пословима Одељења*, 25. фебруара / 9. марта 1928, у Београду.

[13] Исто.

[14] „Закон о уређењу шеријатских судова и о шеријатским судијама", у: *Збирка закона министарских наредаба и уредаба и Збирка одлука виших судова Краљевине Југославије* X, Нови Сад 1930, 24.

шеријатским курсом или Шеријатску судијску школу и положио шеријатски судијски испит.[15] Шеријатске судије постављао је краљ, на предлог министра правде, а шеријатски судови изрицали су пресуде у име Његовог величанства краља.[16] Шеријат је на тај начин постао и остао део правног система Краљевине Југославије током читавог њеног постојања, као уосталом и други традиционални исламски обичаји, попут забрањивања жена, који су у Турској били забрањени. Исламске верске школе су наставиле рад; отварале су се нове, попут елитне Велике медресе краља Александра у Скопљу, као и Шеријатске гимназије у Сарајеву, док је на Правном факултету у Београду 1931. године отворена Катедра за шеријатско право.

Приложени документи се налазе у Архиву Југославије, фонду бр. 370 – Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара, фасцикла бр. 2. У раду су дата у препису, без језичких и правописних интервенција.

* * *

Пов. Бр. 130
28 II 24.
Ц.

Мин. Ин. Дела Београд

Према вестима које стижу непрестано из Ангоре, тамо влада ових дана грозничава активност. Како телеграфске агенције као и приватни дописници, јављају, припремају се врло крупни догађаји, који ће бити објављени народу и целом свету у идућу суботу, 1. марта, а путем годишњег политичког говора који ће одржати Мустафа Кемал паша, као државни поглавар. Тога ради он се већ непрестано састаје с појединим ресорним министрима, са којима по читаве сате мења мисли и на тај начин прикупља материјал који му је потребан за његов говор.

Али у очекивању да те наговештаване крупне догађаје објави сам председник турске Републике, о њима се већ дебатује и у скупштини и у јавности.

На прво место долази питање Калифата. На њему су се обележиле већ две потпуно јасне и супротне струје – конзервативна, која хоће да се у Калифат не дира и либерална, која свима силама ради не само да ту

[15] Исто, 31–32.
[16] Исто, 25, 32.

верску установу реформише у модерном духу него и да је просто на просто укине. Говорећи о томе, саруханског посланик, Васиф бај, рекао је на јучерашњој седници: „Не видите ли Калифове селамлуке? Ми одржавамо својим новцем једну установу која се спрема да нас сутра, у најтежима тренутцима, заједно са нашим непријатељима – сруши. Нема никаква разлога да се, придржавајући се традиције, ова установа и даље чува. Турска народна душа не може дати ниједан сантим на буџет Калифата. У нашем народном јединству нема места Калифиним принадлежностима. Позивам вас да повучемо линију која ће одговарати истини. Земље које су прогласиле своју демократију нарочитим законом су забраниле борављење члановима династије у њиховим границама. Народни мир и благостање пре свега. Ово смо дужни објавити још колико данас."

У вези са првим дошло је питање одвајања вере односно џамије од државе. О том питању опет споменути посланик, Васиф бај, каже: „Вера је она света сила, која чисти душе које се гушају у овосветским прљавштинама. Зашто би она велика начела, која је Бог прописао људим, остала у тим прљавштинама? Врло је сумњива будућност државе у којој се вера меша у њене политичке послове. Кад се у послове једне државе умешају вера и војска, крај такве државе може бити само револуција, смрт!"

Говорник закључује да из политике треба одстранити и веру, и војску.

Треће или боље четврто питање било би укидање шеријатског министарства, шеријатских судова и шеријатских школа, које су познате под именом „медресе".

То би били од прилике ти крупни догађаји, који би имали скоро да се збију. Од двеју постојећих струја у тим разним питањима, за сада има неоспорно превагу либерална. Конзервативна је сасвим слаба.

За нас је од великог интереса да забележимо да се у Турској већ укидају установе чије агитовање код нас тако упорно траже наши муслимани.

Делегат
(потпис)[17]

[17] АЈ, Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара [=ПКЈТ], фонд 370, фасцикла 2, бр. 26–27, делегат у Цариграду Трајан Живковић – Министарству Спољних Послова Краљевине СХС, 28. фебруара 1924, у Цариграду.

* * *

Пов. Бр. 136
29 II 24.
Ц.

Мин. Ин. Дела Београд

У вези са својим извештајем од 28. о.м. Строго Пов. Бр 121... част ми је послати Министру у прилогу под / исечак из „Танина" о свему оном што се сада збива на двору Калифе, као и томе шта поједине упливне личности најављују поводом наговештених и у велико припреманих коренитих рефорама у Турској Републици, с молбом да се сви ти детаљи објаве преко наших листова а ради наших муслимана.

Делегат
(потпис)[18]

* * *

Пов. Бр. 138
29 II 24.
Ц.

Мин. Ин. Дела Београд

У тренутку када наши муслимани са једним нимало завидним упорством траже да им се озаконе неке привилегије у питањима шериатске природе, неће бити без интереса упознати цело наше јавно мњење са мишљем које сада влада у Турској о шериату, шериатским судовима, шериатским школама и тд. И да се не би посумњало у аутентичност тога турскога мишљења, ја ћу овде, у српском преводу, цитирати уводни чланак, који је баш у данашњем „Ватану" објављен и који носи наслов: „Укидање шериатских судова".

Чланак гласи:

„Тачно је годину дана, у току лозанских преговора, много се говорило о нашем правосуђу. Наши су противници обично критиковали наше законе, наше судове и наше судије. Наша је делегација сасвим природно давала потребне реплике, доказујући да наше правосуђе у истини има својих мана али да стање није онако црно као што се представља.

[18] АЈ, ПКЈТ, фонд 370, фасцикла 2, бр. 28, делегат у Цариграду Трајан Живковић – Министарству Спољних Послова Краљевине СХС, 28. фебруара 1924, у Цариграду.

Једнога дана, када су преговори били у најжешћем јеку, један наш правни професор, који је и сада још то, приђе и нешто ми шапну на ухо. Тај ми професор, чија је теоријска спрема дубока и пространа а пракса обилна, рече, да ни најокорелијим нашим противницима ни на памет не могу доћи она чуда и покоре, који имају за позорницу онај део нашега правосуђа, које је познато под именом шериатских судова. Оно што се пред тим судовима догађа увек подсећа на комедију, а врло често залази и у област трагедије.

Професор, ради илустрације, испричао ми је овај случај.

Неки виши државни достојанственик оставио је, по својој смрти, имање, чија је раздеоба међу наследнике дошла пред шериатски суд. На једаред јавља се један парничар, који, изјављујући да је роб покојников, захтева да се у заоставштину покојникову не дира већ да му се и даље остави на слободно располагање иако више није међу живима. Заступник наследника, који је био главом наш професор, узалуд је доказивао, да се у данашње доба сличне претенсије не узимају у обзир, шериатски суд није хтео ни да чује већ је почео да тражи и испитује сведоке, који су тврдили да је појављени парничар доиста био покојников роб. Најзад, наследници су парницу добили, али су били принуђени утврдити другим сведоцима, да је парничар доиста био покојников роб али да је још за његова живота био ослобођен.

Неправда је отклоњена но не и факат да шериатски судови модерне и напредне Турске Републике представљају једну трагикомичну позорницу.

За време лозанске конференције а из бојазни да ствар не би допрела до ушију наших противника, ми смо се уздржали говорити о овој парници, која изазива румен стида, која наноси љагу.

Чудеса ових установа што се крсте именом шериатских судова не ограничавају се, наравно, на горњу парницу или њој сличне процесе. Ти судови, који су постали у своје време да правду обезбеђују, данас ту исту правду под ноге бацају тако да су постали сталним предметом свих разговора и по примеру оне пословице: „нека Бог подари невољу, али нека не гони ка лекару", данас ћете од свакога чути: „нека Бог подари парнице, али нека не тера на суд".

Замислите, на пример, како шериатски суд утврђује, да ли је настао месец рамазан (када муслимани посте)? Познато је да се почетак Рамазана утврђује сведочењем двају лица да су видела млад месец. Варају се они који мисле да се то свршава простим доласком сведока у суд и њиховом изјавом: да су видели рамазански млади месец. Шериатски судови и судије придржавају се тако чудних прописа, да сведоке не саслушавају напоредно о самом предмету. Рамазански месец се овако утврђује:

Ахмед излази пред судију као тужилац и изјављује да му Мехмед дугује један грош, да је дуг требало да му исплати 1. рамазана и да то још није учинио, иако је 1. рамазан прошао. Мехмед признаје дуг али се брани, да дуг није још намирио зато што рок, 1. рамазан, још није наступио. После тога тужилац изјављује да је се рамазански млади месец видео и тек тада се саслушавају сведоци, који су видели млади месец.

Излазило би да се почетак рамазана не би могао друкчије утврдити него овом комедијом, у којој узимају учешће тужилац, тужени и судија. Али што је најчудније у свему томе, то је то што судија, иако зна да тужени не дугује ништа, ипак овога осуђује да поврати стварно свој потпуно уображени и замишљени дуг!

Утврђивање месеца је само један пример на комичној позорници шериатских судова. Али код тих судова не играју се само комедије. Има и трагедија. Као доказ за ово навешћемо чудну одлуку једног шериатског суда који је остао и ради у једном од делова, који су отргнути из загрљаја наше отаџбине.

Један првак дотичне земље насрнуо је на част једне удате жене. Муж увређене жене тужи нападача редовном суду. Тужени одговара, да тужилац нема права тужбе, јер је жену у питању раније отпустио, и, као доказ о томе, поднесе одлуку шериатског суда. Муж тврди да није отпустио своју жену и ова доказује да никада није била напуштена од свога мужа, али све то ништа не вреди зато, што посреди постоји једна шериска одлука, којом је шериски суд прогласио мужа и жену да нису супружници и не саслушавши их, и на тај начин спасао првака дотичне земље.

О шериатским судовима и о њиховим одлукама се много говорило. По нашем мишљењу, ти се судови само на један начин могу реформисати и унапредити, и тај начин је показао са говорнице Народне скупштине један народни посланик, то је – њихово укидање. Кад би шериат био какав жив створ, који види, осећа и расуђује, он би, сазнавши за све оно што се под његовим именом збива, од стида пресвиснуо. Ниједан народ не може трпети маскараде под именом правде и закона."

Делегат
(потпис)[19]

[19] АЈ, ПКЈТ, фонд 370, фасцикла 2, бр. 29–31, делегат у Цариграду Трајан Живковић – Министарству Спољних Послова Краљевине СХС, 28. фебруара 1924, у Цариграду.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources:

Архив Југославије [=AJ] [Arhiv Jugoslavije [=AJ]]

Министарство вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Муслиманско одељење [=MB-MO] [Ministarstvo vera Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Muslimansko odeljenje [=MV-MO]]

Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара [=ПКЈТ] [Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Turskoj – Carigrad, Ankara [=PKJT]]

Објављени извори – Published Primary Sources:

Дефинитивни резултати пописа становништва: од 31. јануара 1921. године, Београд 1932. [*Definitivni rezultati popisa stanovništva: od 31. januara 1921. godine*, Beograd 1932]

„Закон о уређењу шеријатских судова и о шеријатским судијама", у: *Збирка закона министарских наредаба и уредаба и Збирка одлука виших судова Краљевине Југославије* X, Нови Сад 1930. [„Zakon o uređenju šerijatskih sudova i o šerijatskim sudijama", u: *Zbirka zakona i ministarskih naredaba i uredaba i Zbirka odluka viših sudova Kraljevine Jugoslavije* X, Novi Sad 1930]

Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд 1921. [*Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd 1921]

Литература – Secondary Works:

Akman, Macit, „The Closure of the Sharia Courts", in: *Social, Educational, Political, Economic and Other Developments Occurred in Turkey Between the Years of 1923–1938*, ed. Özkan Akman, Fatih Bozbayındır, Mustafa Murat Çay, ISRES 2018, 42–56.

Беговић, Мехмед, „Организација исламске верске заједнице у Краљевини Југославији", *Архив за правне и друштвене науке* 44 (1933) 375–387. [Begović, Mehmed, „Organizacija islamske verske zajednice u Kraljevini Jugoslaviji", *Arhiv za pravne i društvene nauke* 44 (1933) 375–387]

Вучетић, Биљана, *Богдан Раденковић (1874–1917)*, Београд 2018. [Vučetić, Biljana, *Bogdan Radenković (1874–1917)*, Beograd 2018]

Жупанчић, Тонка, „Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара 1919–1945 (1890–1945): историјат стваралаца и значај архивске грађе фонда", *Архив : часопис Архива Југославије* 2 (2004) 9–26. [Župančić, Tonka, „Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Turskoj – Carigrad, Ankara 1919–1945 (1890–1945), *Arhiv : časopis Arhiva Jugoslavije* 2 (2004) 9–26]

Ребац, Хасан, „Ислам у Краљевини С.Х.С.", у: *Матица живих и мртвих Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1929. [Rebac, Hasan, „Islam u Kraljevini S.H.S.", u: *Matica živih i mrtvih Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd 1929]

Шаљић Ратковић, Јована, „Између феса и шешира: југословенски муслимани и Ататуркове реформе", *Историјски часопис* 73 (2024) 317–340. [Šaljić Ratković, Jovana,

„Između fesa i šešira: jugoslovenski muslimani i Ataturkove reforme", *Istorijski časopis* 73 (2024) 317–340]

Шаљић Ратковић, Јована, „Ислам и прозелитизам у Краљевини СХС", *Историјски часопис* 71 (2022) 551–569. [Šaljić Ratković, Jovana, „Islam i prozelitizam u Kraljevini SHS", *Istorijski časopis* 71 (2022) 551–569]

Шаљић Ратковић, Јована, „Исламска заједница и стварање југословенске државе", у: *Крај рата, Срби и стварање Југославије*, ур. Михаило Војводић, Београд 2021, 353–370. [Šaljić Ratković, Jovana, „Islamska zajednica i stvaranje jugoslovenske države", u: *Kraj rata, Srbi i stvaranje Jugoslavije*, ur. Mihailo Vojvodić, Beograd 2021, 353–370]

Jovana Šaljić Ratković

REPORTS FROM THE YUGOSLAV DELEGATE IN CONSTANTINOPLE ON THE ABOLITION OF THE SHARIA IN TURKEY IN 1924, WITH AN OVERVIEW OF THE SITUATION IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

Summary

During the formative period of the Republic of Turkey in the years following the end of the First World War, under the leadership of the strong personality of Mustafa Kemal Pasha Atatürk, reforms were implemented that entailed a radical break with all the political, spiritual, social and cultural institutions of the Ottoman Empire. The abolition of the sultanate in 1922 was accompanied by the abolition of the caliphate, the sharia, waqfs, religious schools and tekkes, the reforms of the military, judicial and educational systems, the prohibition of wearing of traditional garments, replacement of the Arabic script with Latin, substitution of the Islamic calendar with Gregorian, introduction of the metric system, granting voting rights to women, and other reforms that made Turkey one of the first secular and truly modern Islamic countries in the world. On the other hand, in order to appease its Muslim population, the young Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes moved in the opposite direction to the young republic across the Bosphorus. It did so by introducing the sharia into its legal system and preserving waqfs and traditional Muslim garments such as the yashmak and ferace. Until the establishment of diplomatic relations between the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Republic of Turkey in 1926, the role of a delegate, i.e. the chargé d'affaires, was performed by Trajan Živković, a Yugoslav diplomat from Tetovo. The large number of reports Živković sent during the four years of his diplomatic service in Constantinople provide an exceptional testimony to the events unfolding in Turkey at that time. Three such documents pertaining to the judicial reform, i.e. the abolition of Islamic religious law – the sharia, upon which the Ottoman legal system had rested for centuries, are appended to this paper. A particular curiosity is his direct, personal appeal to the Yugoslav authorities in the homeland. He urged that the reforms in Turkey, as presented in his reports, be presented to the Yugoslav Muslims who traditionally saw Turkey as both their political and spiritual homeland, but who, in his view, insisted on outdated Ottoman and Islamic traditional values in the new Yugoslav state. This kind of deviation from the usual framework of diplomatic correspondence appears in all three of the appended documents, which are kept in the Archives of Yugoslavia, the fonds of the Legation of the Kingdom of Yugoslavia in Turkey – Constantinople, Ankara.

Оригиналан научни рад
Примљен: 31. 3. 2025.
Коначно прихваћен за објављивање: 11. 6. 2025.